

Rammelen op Striep

Rinkelbollen

Bestuur

Voorzitter:	Piet Zumkehr	06 5081 6092
Secretaris:	Annie Hek	0562 442 591
Penningmeester:	Jaap de Jong	0562 442 742
Bestuurslid:	Marijke Nieuwenhuis	06 5140 4058
Bestuurslid	Leo Bot	06 2272 4810

Colofon

Rinkelbollen/Website	Klaas Sluiman	06 5340 3219
Natuurvereniging Terschelling	e-mail:	natuur@schylge.top
	web:	www.natuurverenigingterschelling.nl

Lid zijn/ worden

Het lidmaatschap van de Natuurvereniging Terschelling bedraagt € 12.50 per jaar, jeugdleden tot 18 jaar € 6,-
Contributie voor postabonnees € 18.50.

**Bank: NL87 RABO 011 93 89 193 t.n.v.
Natuurvereniging Terschelling.**

U ontvangt 4 keer per jaar het mededelingenblad Rinkelbollen en u kunt deelnemen aan de activiteiten van de vereniging zoals lezingen en filmvoorstellingen, excursies en wandelingen.

*De foto's op de omslag zijn gemaakt door
Sjoukje Hamstra op Striep.
Daar krijg je de voorjaarskriebels van...*

*Copyright: Natuurvereniging Terschelling.
Alles uit deze uitgave mag worden geciteerd en vermenigvuldigd, echter alleen met bronvermelding en voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
SNN 1383-925X*

**SLUITINGSDATUM
RINKELBOLLEN 2-2019:
1 JUNI 2019**

Rinkelbollen

Inhoud

Colofon	02
Inhoud	03
Van de voorzitter	04
Bezoek aan Baai Dellewal	05
De Barnsteenslak	08
Kleurringen op Terschelling	09
Dagboek	12
Dit is het	15
Wandeling over de Grië	16-17
Zadenbieb	18
Wat is dit?	19
Bolle Duinhorens	20
Bijenwerkdag	22
Agenda	23

SPECIAL!

over Kooibosjes, Vissersplak en Mastenbroeken

Het volgende nummer van de Rinkelbollen, dat **eind juni** zal verschijnen, wordt een special over de Kooibosjes en de graslanden langs de binnenduinrand Vissersplak en Mastenbroeken. Inmiddels heeft de redactie een aantal artikelen ontvangen over de vegetatie, de dagvlinders en de broedvogels en zijn er nog artikelen toegezegd. Wilt u een bijdrage aan dit nummer leveren in de vorm van een artikel over het gebied, stuur dit dan uiterlijk begin juni naar de redactie: natuur@schylge.top. **We zijn ook gek op fraaie foto's!**

SCHILDERSBEDRIJF

HAARSMA VOF

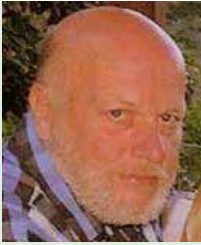
Baaiduinen 45
Tel. 0562 448338

Wolwinkel en Lijstenmakerij

Landerum 8A

Een bezoekje meer dan waard!!

Van de voorzitter

Mensen, die hadden gehoopt de afgelopen winter te kunnen genieten van sneeuw en ijs, kwamen weer niet aan hun trekken. Enige inval van winters weer van betekenis was ons niet gegund. Daarentegen viel het voorjaar vroeg in. De Hazelaar bloeide zelfs al voor de jaarwisseling.

De Natuurvereniging organiseert regelmatig excursies in het veld. Tot voor enkele jaren bleven deze excursies beperkt tot de “zomerhelft” van het jaar, grofweg van april tot in oktober. We hebben echter besloten ook in de winterperiode enkele natuurwandelingen te houden. Daar zit natuurlijk wel een risico in dat het op het gekozen tijdstip ook erg koud weer kan zijn.

De natuurwandelingen die we afgelopen winter organiseerden (Dellewal in januari, Grië in februari) vielen echter beide in een weekend met bijzonder mooi weer. In deze Rinkelbollen is een artikel opgenomen van Henk Mienis over de Bolle duinhoren, een klein landslakje. Tijdens de natuurwandeling bij Dellewal in januari konden de deelnemers dit landslakje in levende lijve bewonderen. Daarvoor moest menigeen wel door de knieën.

Gerrit Doeksen wees ons op honddeden exemplaren in de rand van puin en schelpgruis langs het wandelpad ten oosten van de voormalige dancing.

De Stichting Natuurherstel Baai Dellewal streeft ernaar de locatie van de voormalige dancing terug te geven aan de natuur.

Dit was voor de deelnemers aan de excursie ook een reden om eens te kijken wat daar dan zoal voorkomt.

De natuurlijke Buntgras-vegetatie, die er geleidelijk aan is ontwikkeld, bleek sterk vermengd met soorten van ruderaal (verrommeld) terrein.

Opvallend was het grote aantal pollen van het op de Waddeneilanden zeldzame Smal fakkelgras, en de groeiplaatsen van Muurpeper. De populatie van Witte reseda heeft zich ontwikkeld vanuit planten die ergens uit een tuin afkomstig zijn. Ongetwijfeld geldt dit ook voor het grote aantal planten van de Tuinaardbei. Vreemd genoeg meende de Gemeente Terschelling niet lang na ons bezoek de locatie van de dancing te moeten opschonen, en is de vegetatie verwijderd.

In deze Rinkelbollen eren we het voorjaar ook aan de hand van een paar zeer fraaie foto's van hazen in voorjaarsstemming. Het paringsgedrag van hazen noemen we “rammelen”. De fraaie foto's zijn gemaakt door Sjoukje Hamstra.

Mocht u nog tijd over hebben? De Natuurschuur in Lies heeft nog vrijwilligers nodig om als gastheer te dienen en aan de bezoekers uitleg te geven over onze natuur.

Informatie hierover vindt u ook in deze Rinkelbollen.

Ik wens u veel leesplezier.

Piet Zunker

Bezoek aan de baai DELLEWAL

Bezoekers aan de excursie bij Dellewal
bewonderen de Bolle duinhoren.
(foto's links en boven Annie Hek).

Witte reseda op het terrein van de voorma-
lige dancing
(Foto Piet Zumkehr).

De Rode Barnsteenslak

Mijn belevenissen met plantjes en beestjes.

George Visser

De straaljagers oefenden niet en ik nam mijn kans waar om een bezoek te brengen aan het militair oefenterrein op de Noordvaarder. Dit gebied stond ook in de belangstelling van de NAM. Het was in September 1971.

Vanwege de bedreigingen in dit natuurgebied, was ik begonnen aan een inventarisatie in het terrein dat juist aan de oostkant van de kale schietvlakte ligt. Het is een begroeid en vrij drassig gebied; dat overgaat in lage duintjes. In die omgeving vond ik toen een veelsoortige Knopbiesgemeenschap, opgevuld met Strandduizenguldenkruid en Krielparnassia. Daartussen, op de grond, veel levermossen. Deze Gemeenschap is niet alleen een weelde voor het oog; het heeft ook nog haar eigen geur. Het is een Gemeenschap, die men vooral aantreft langs de zeekust in ontzilte, natte en relatief kalkrijke valleien. In de winter kan het nog wel eens overstroomd worden met zeewater. In die tijd was ik vooral gefocust op slakken en was dus snel op de knieën om te zien of er ook iets bijzonders was. Er kropen kleine, halve centimeter grote, eivormige longslakjes rond. Ik dacht dat het de gewone Slanke barnsteenslak was of de Leverbotslak, die ik daar ook aanwezig was.

Maar de meeste slakjes hadden een andere, moeilijk te omschrijven, uitstraling. Deze slakken waren donker getint. De schelp had een ietwat roodachtige uitstraling en de windingen waren dieper dan bij de normale barnsteenslak.

Een en ander bracht mij aan het twijfelen. Het zal toch niet, dacht ik, de zeer zeldza-

me, Rode barnsteenslak zijn!

Bioloog Eddy Gittenberger in Leiden kon, na anatomisch onderzoek, bevestigen dat het inderdaad de Rode barnsteenslak (*Catinella arenaria*) was. Er waren plekken, daar in dat hoekje van de Noordvaarder, met meer dan 100 exemplaren per vierkante meter!

Deze Rode barnsteenvlak komt voor langs de West-Europese kust in het bovenbeschreven milieu. De kwetsbaarheid van deze situaties leidt er toe, dat deze zeldzame slak steeds meer verdwijnt. Ook op Terschelling heb ik haar na een paar jaar niet meer aangetroffen. Zij schijnt ook verder in Nederland niet meer voor te komen.

De vindplaats van deze bijzondere slak bevond zich toendertijd midden in het gebied waarvoor door de NAM een proefboring was aangevraagd. In Augustus 1971 had ik al een brief geschreven aan Boswachter van Petersen met een bezwaar tegen een boorvergunning op de Noordvaarder. Na de ontdekking van de bijzondere slak schreef ik een bezwaar aan het College van B en W op 15 juni 1972. Op die brieven heb ik nooit meer iets vernomen. Wel werd ik berispt door mijn hoogste baas, dat zulk bezwaar maken niet tot mijn taak behoorde.

*Foto's (ook op de volgende pagina)
van Sjoukje Hamstra.
Koolmees bij zijn wintermaal*

Het voorjaar is nu toch echt wel aangebroken

Het gebruik van kleurringen bij vogelonderzoek op Terschelling

Harry Horn

Al decennia lang wordt er bij onderzoek aan het gedrag van trekvogels gebruik gemaakt van kleurringen met individueel herkenbare codes waardoor dieren tijdens hun leven verder gevolgd kunnen worden. Vogel fotografen zijn over het algemeen niet enthousiast over het aanbrengen van ringen op poten van vogels. Maar door het gebruik van individueel herkenbare kleurringcombinaties komt men veel meer te weten over waar vogels vandaan komen en waar zij naar toe gaan. Ook weten we nu veel meer over de gemiddelde leeftijd die vogels kunnen bereiken en over de gevaren die zij tijdens hun leven tegenkomen. En die kennis kan goed gebruikt worden voor een betere bescherming van deze vogelsoorten en hun leefgebieden.

Ook op Terschelling wordt al jarenlang bij vogelonderzoek gebruik gemaakt van dit soort ringsystemen. Al meer dan 30 jaar worden er jaarlijks rond half mei een aantal rotganzen gevangen en geringd waardoor we weten dat "onze" rotganzen in West-Siberië (Tajmyr; afstand ca 4500 km) broeden en die tocht in etappes volbrengen. We weten

nu ook veel meer over partnertrouw; over gezinsverbanden en over plaats trouwheid aan hun overwinteringsgebieden. Recent is op Terschelling het onderzoek aan de Grauwe Gans er bij gekomen. Hierbij worden geen pootringen maar groene halsbanden met een

inscriptie gebruikt. Vooral in situaties waarbij het grasgewas nog erg hoog is of waarbij die-

---

GEZOCHT: VRIJWILLIGERS VOOR NATUURSCHUUR STAATSBOSBEHEER

Staatsbosbeheer Terschelling en het vrijwilligersteam van de Natuurschuur Lies zijn op zoek naar uitbreiding van het enthousiaste team vrijwilligers. Vind jij het leuk om met mensen in contact te komen, het te hebben over het mooie Terschelling, en mensen wegwijs te maken in de Natuurschuur? Wordt dan gastvrouw of -heer in de Natuurschuur! Natuurkennis is niet persé noodzakelijk, gastvrijheid wel. Ook al kan je maar een paar keer per jaar, voor ons is dat al waardevol. De Natuurschuur is geopend van 13.00 uur tot (ca) 17.00 uur. Voor meer informatie kan je bellen of mailen met Remi Hougee van Staatsbosbeheer; tel. 0657572620. Of stuur een mailtje naar r.hougee@staatsbosbeheer.nl

ren op het water verblijven geeft het gebruik van gecodeerde halsbanden goede mogelijkheden voor de herkenbaarheid. De laatste jaren nemen de aantallen overwinterende brandganzen op Terschelling flink toe en mede om die reden worden er nu ook jaarlijks hier een aantal dieren gevangen en geringd. Hierbij worden zowel pootringen als (zwarte) halsbanden gebruikt.

Naast onderzoek aan ganzen worden er ook al jarenlang lepelaars geringd. Hier met name op de Boschplaat. Met de ontwikkeling van de lepelaar-populatie gaat het momenteel goed en een deel van "onze" lepelaars zijn geëmigreerd naar Duitsland en Denemarken waar nu ook een flinke lepelaar-populatie is ontstaan. Andere soorten waarbij kleurringen worden gebruikt zijn Rosse grutto en Kanoetstrandloper. Deze dieren broeden op de toendra in het hoge noorden en gebruiken onder meer "ons" waddengebied in het voor- en najaar om voldoende krachten op te doen om de vliegtocht naar hun overwinteringsgebieden in West-Afrika (o.a. Mauritanië) goed te kunnen volbrengen.

Ook aan een soort als de Scholekster wordt momenteel veel aandacht besteed. Het gaat helemaal niet zo goed met deze soort. We weten dat deze soort een hoge leeftijd kan bereiken maar met de reproductie van hun nakomelingen wil het niet goed lukken. Om die reden worden er nu flink wat dieren gevangen en gemerkt om ze beter te kunnen volgen. Maar ook voor een vogelsoort als de huismus bestaat momenteel veel belangstelling. Deze soort heeft het al jaren lang erg moeilijk en om hier meer over te weten te komen zijn er recent zowel in West-Terschelling als in Oosterend vele tientallen mussen met gekleurde pootringen gemerkt. Ik geef hieronder van een paar soorten wat interessante terugmeldingen weer.

Scholekster.

LY-GTOH (een gele kleurring op de linker poot boven het gewricht; een groene kleurring met in wit de letter T op de linke poot onder het gewricht en op de rechterpoot onder het gewricht een oranje ring met in zwart de letter H)

Dit dier werd op 5-6-2016 in Arnhem geringd. Tussen 18-11-2016 en 2-10-2017 werd dit dier regelmatig op Texel gezien. Op 1-8-2018 waargenomen op Griend en vanaf 29-1-2019 nu op Terschelling.

Brandgans.

OJND (een oranje kleurring op de linker poot onder het gewricht met in zwart de letter J en op de rechterpoot

onder het gewricht een zwarte ring met in wit de letter D)

Dit dier werd op 7-8-2018 in Kolguev (West-Siberië) geringd en nu vanaf 5-2-2019 in ieder geval aanwezig in de Terschellinger polder.

Brandgans.

A18 (een zwarte halsband met in wit de inscriptie A18)

Dit dier werd op 16-5-2018 hier op Terschelling geringd; is op 16-10-2018 in Savonlinna (Finland) gezien mogelijk op terugreis uit het broedgebied in West-Siberië en vanaf 5-2-2019 nu aanwezig op Terschelling.

Lepelaar.

WB5K (een witte kleurring op de linke poot onder het gewricht met in zwart het cijfer 5 en op de rechterpoot onder het gewricht een zwarte ring met in wit de letter K)

Dit dier werd op 10-6-1997 op Terschelling geringd. Brengt de winters van 1997 en 1998 in Zuid-Europa door; wordt in jan. 1999 in Mauritanië gezien en in juli 1999 voor het eerst weer op Terschelling en daarna jaarlijks

tot en met broedseizoen 2018 als broedvogel vastgesteld op Terschelling en als overwinteraar steeds gezien in Zuid-Europa.

Grauwe Gans.

LN3 (een blauwe halsband met in wit de inscriptie LN3)

Dit dier werd geringd in zuidwest Noorwegen (Karsyto; Rogaland) op 1-7-2018 en werd nadien op 15-9-2018 in Jutland (Denemarken) waargenomen en nu dus vanaf 3-2-2019 hier in de Terschellinger polder gezien.

Het is steeds weer een verrassing als je een dier met kleurringen waarneemt om na te gaan waar dit dier vandaan komt en om iets meer over de levensgeschiedenis van dit dier te weten te komen. Op Terschelling worden (vooral op het strand) ook regelmatig diverse soorten meeuwen met individueel herkenbare pootringen gezien. In de

winterperiode zijn dit vooral dieren uit Noord- en Oost-Europa. Jacob de Vries uit Oosterend houdt zich hier onder meer speciaal mee bezig.

Voor het waarnemen van (gekleurringde) steltlopers zijn hier op het eiland vooral de hoogwatervluchtplaatsen op Dellewal; Striep; het Sehael en Oosterend van belang. Voor het controleren van gekleurringde ganzen biedt de polder tal van mogelijkheden. Huismussen met kleurringen kun je evt. melden bij ondergetekende: hornh@xs4all.nl voor meer informatie over gekleurringde meeuwen weet Jacob de Vries vaak wel een oplossing: jacobird1953@gmail.com

Websites voor meer informatie over projecten met het gebruik van kleurringen bij vogelonderzoek zijn onder andere:

www.Geese.org ganzen; zwanen en eenden

www.wadertrack.scholeksters

www.werkgroeplepelaar.nl lepelaars

Dagboek van du Bois

In dit dagboek geef ik weer wat ik in onze tuin of elders op het eiland in de natuur waarneem.

Geerlof du Bois

22 november. Evenals de voorgaande dagen is het vandaag ook weer vrij koud. De temperatuur komt niet boven de 2 à 3 graden uit. De wind komt uit de oosthoek en er is veel bewolking. Nog maar weer wat blad van het gras verwijderd. Ook aan de vogels kun je merken dat het kouder is. Steeds vaker brengen ze een bezoekje

aan de voertafel, waar soms menig robbertje tussen de huismussen wordt uitgevochten. 's Middags jam en sap gemaakt van de eerder dit jaar gezochte cranberry's.

23 november. Een prachtige dag met veel zon. Vanmiddag een heerlijke boswandeling gemaakt. Het valt me op dat ik ook hier weinig vogelgeluiden hoor.

30 november. 4 millimeter afgetapt. De hele dag een heerlijk zonnetje; het is dan ook vrij zacht, 9 tot 10 graden. Nog enkele restanten van blad opgeruimd. 's Avonds genoten van een prachtige sterrenhemel.

1 december. Vanmorgen zat er een groep van wel vijftig sijsjes in onze elzenboom. Elzenzaden zijn bij deze vogels zeer geliefd. Slecht een enkel exemplaar bezocht de voerplank.

12 december. De achter ons liggende dagen waren erg zacht en er viel vrijwel elke dag wel een aantal millimeters regen; in totaal zo'n 25 mm. Vandaag ook de buitendruif gesnoeid en opnieuw een aantal ranken aangebonden. Deze druif moet je vroeg in het jaar snoeien, anders is er bij zacht winterweer veel sapverlies.

16 december. Vanmorgen worden we wakker met een dun laagje sneeuw op Terschelling. De natuur is omgetoverd; zo ook onze tuin. Alles ziet er veel vrolijker uit. De temperatuur stijgt in de loop van de dag op tot plus één graad. Helaas is het dus van korte duur. De vogels reageren direct op de kou en verschijnen in groten getale op de voerplank.

Vooraf de huismussen zijn van de partij.

21 december. 9 mm regen afgetapt na flinke regenval in de afgelopen nacht. Op de kortste dag van het jaar is de temperatuur 9 tot 11 graden; uitzonderlijk zacht dus. De achterliggende dagen werden gekenmerkt door vochtig en erg somber weer. We verlangen nu echt naar wat meer zon en helder weer.

22 december. 23 mm afgetapt.

25 december, 1e Kerstdag. Vanmorgen was er een aantal bijzondere wolkenformaties te zien, zogenaamde parelmoerwolken. Parelmoerwolken worden in ons land zelden waargenomen en ontstaan als regel als de temperatuur op grote hoogte zeer koud is. Het KNMI meldde dat op ca. 5 km hoogte een temperatuur van -88 graden

Celsius was gemeten. Zelf heb ik deze wolken helaas niet gezien.

28 december. Vanmorgen vind ik de restanten van een geplukte huismus in de tuin in de vorm van een bos veren. Voor zover ik heb kunnen nagaan het eerste slachtoffer dit najaar. De sperwer, die ik al enkele keren als torpedo door onze tuin zag vliegen, heeft dus toegeslagen. Al enkele dagen aanhoudend somber weer.

31 december. De laatste dag van het jaar al weer. Ik tap 4 mm regen af. Traditiegetrouw maak ik oudejaarsdag altijd een korte wandeling; "een loopje Noord uit". Het weer is al enkele dagen vrij saai en het lijkt wel of het jaar 2018 versleten is. Bij thuiskomst smaakten de oliebollen echter heel lekker. De jaarwisseling verloopt ook saai met druilerig weer.

2 januari 2019. Na een stormachtige nacht zijn er een aantal containers overboord gegaan. Het wordt een ware juttersdag. Naast autostoelen, banken en kussens veel verpakkingsmateriaal als plastic en piepschuim, en dat laatste vooral bracht veel vervuiling op het strand.

7 januari. In onze tuin bloeien nog steeds enkele leeuwenbekken en kamilles. De temperatuur loopt op tot 7 à 9 graden. Het lijkt eerder voorjaar dan winter.

10 januari. Tot mijn verbazing zag ik vanmorgen de eerste bloeiende sneeuwkllokjes in de tuin .

20 januari. Een prachtige winterdag. Vanmorgen staat de thermometer op -3 graden (in Leeuwarden -10.2). Hier zie je maar weer dat de temperatuur van het zeewater altijd invloed heeft op het eiland. In de avond een prachtige heldere maan. Om zes uur in de morgen op 21 januari is er een vrijwel totale maansverduistering te zien. Het is heel bijzonder en prachtig waar te nemen. Omdat de maan dicht bij de aarde staat kleurt deze rood en wordt daarom een bloedmaan genoemd. Heel mooi om te zien.

22 januari. In de loop van de middag en in de avond lichte sneeuwval. Ik meet 5 cm. De volgende morgen is het eiland omgetoverd tot een bijzondere schoonheid. Een prachtig gezicht, dat we in geen tijd hebben gezien. De temperatuur blijft ook de hele dag rond het vriespunt.

25 januari. Vanmorgen lees ik -5 graden Celsius af. In de loop van de dag opnieuw lichte sneeuwval, gevolgd door regen. De dooi treedt in. De vogels maken met zulke koude dagen volop gebruik van het verstrekte voer. Vooral de zgn. snoeptaart heeft na enige aarzeling volop aftrek; een plezier om naar te kijken.

27 januari. 9 mm regen afgetapt. De hele dag vrij zacht; eerst wat regen, later meer opklaringen. Ik doe vandaag ook mee aan de tuinvogeltelding van De Vogelbescherming.

3 februari. Vanmorgen eerst een regenbui, maar later op de dag de hele dag zon. De temperatuur loopt op tot ca. 6 graden. Zo lijkt het vandaag wel voorjaar. Ik hoor dan ook voortdurend het bekende wijsje van de koolmees. De sneeuw-klokjes en eerste wilde paarse krokussen bloeien op diverse plekken in de tuin. Aan de voet van de oude vlierstruik groeit een prachtige paddenstoel die Judasoor wordt genoemd. Waarschijnlijk door de regen van de laatste tijd is deze paddenstoel tot ontwikkeling gekomen. Als regel zie je deze paddenstoelen aan het eind van de zomer en in de herfst.

9 februari. Vandaag enige tijd storm uit het zuidwesten.

11 februari. Na gisteren 9, vandaag weer 12 mm afgetapt. Een prachtige dag met veel zon, en dat zet aan tot werken in de tuin. Alle vijf vogelhuisjes schoongemaakt en waar nodig gerepareerd. Ook de buitenren van de kippen eens een flinke opknappbeurt gegeven. Van een aantal theerozen zowel struik als stam gesnoeid.

12 februari. Vandaag heeft een van onze kippen haar eerste eitje van dit jaar gelegd.

16 februari. Al dagen lang mooi weer met veel zon. Wel is het gras elke ochtend wit van de vorst, maar een kniesoor die dat erg vindt. De temperatuur loopt op tot 8 à 10 graden. Ook zag ik een eerste koolwitje vliegen. Uit de pruimenboom in onze tuin een flinke tak gezaagd. Verder nog diverse snoeiwerkzaamheden uitgevoerd. De grond in de platte broeibak gespit en de ramen er op gelegd zodat de grond vast kan opwarmen. Opnieuw een kippenei geraapt.

18 februari. Opnieuw prachtig weer om in de tuin te werken. Op diverse plaatsen snoeiwerk verricht. De hele dag hoor ik de kool-, en pim-

pelmezen roepen. Ook onze huismussen houden een waar concert in de braamstruiken.

De elzenkatjes beginnen al te stuiven. In de hal van ons huis kruipt tegen het raam een insect. Voor zover we hebben kunnen nagaan, behoort dat beestje tot een van de vele wantsen. Na een determinatie is de juiste naam van dat beestje Bladpootwants. Het beestje is onschuldig en komt de laatste jaren op meerdere plaatsen in ons land voor.

21 februari. Onder leiding van enkele medewerkers van het Staatsbosbeheer vanmiddag een

excursie bezocht in het kader van de Programatische Aanpak Stikstof (P.A.S.). De bedoeling van dit project is naast begrazing en afplaggen, ook in een aantal duingebieden de verstuing op gang te brengen, met als doel de diversiteit van de duinflora te stimuleren. Er werden een tweetal onder handen zijnde projecten bezocht, waar ter plekke een toelichting werd gegeven.

Al met al een heel interessante en leerzame middag geweest. De komende jaren kunnen we de resultaten ter plaatse volgen.

WAT IS DIT?

Ik ben Janny Gerritzen-Mienis (82), de zus van Henk Mienis uit Israel. Volgens mij is het de “zilvergrijze gebreide hoed”.

Het is al een aantal jaren een rage om met allerlei breisels en haaksels o.a. boomstammen en andere dingen in de natuur te versieren. Ook worden er heel veel kleine diertjes gehaakt. Niet door mij, te veel gepriegel. Geef mij de natuurlijke dieren maar.

WANDELING OVER DE GRIË

Op 24 februari organiseerde de Natuurvereniging een wandeling over de Grië, een prachtig stuk natuur, woeste indruk, zelfs tijdens dit prachtige weer.

ZADENBIEB OP TERSCHELLING

De Stichting zadenbibliotheek Fryslân, is in 2015 gestart door Roeach.

Het was de eerste zadenbieb in Nederland die, nu op 3 locaties, mensen de mogelijkheid geeft zaden te ruilen, lenen en te delen.

In navolging van de bibliotheek in Joure en Leeuwarden willen we binnenkort ook zaden uitlenen in de bibliotheek Terschelling,

Doel is om het uitwisselen van onbespoten groente en bloemen, kruiden en bijzondere planten te vergroten.

Het principe is heel eenvoudig: men 'leent' zaden bij de bibliotheek, dat kan van bloemen of groentes zijn. Ze worden geplant en na de bloei levert men zaden in met de datum van oogst en naam van plant of groente.

Er staat een aparte bak/ doos om zaden in te doen, die eenmaal verwerkt weer uitgeleend kunnen worden.

De initiatiefnemers van de zadenbibliotheek zijn Janet Pasveer en Tina Sietsma en de site <https://roeach.com/zadenbibliotheek-fryslan/> geeft alle informatie over het planten, verzorgen en de oogsttijd van het meegenomen zaadje.

Doel is natuurlijk om meer mensen enthousiast

te maken voor eigen geteelde groentes, maar een bonte verzameling bloemen mag natuurlijk ook. Goed voor insecten en bijen.

Men mag natuurlijk ook bijzondere zaden delen door deze af te geven bij de bibliotheek en dan zorgt de medewerker dat het ook in de verzameling komt, zodat iedereen ervan gebruik kan maken.

Zijn er binnen de natuurvereniging mensen die zaden willen afstaan aan de Zadenbibliotheek Terschelling dan ben ik daar heel blij mee, want we moeten ergens beginnen nietwaar?

Als er vragen zijn dan u kunt mij bereiken via de mail: r.bergsma@bnf.nl of telefonisch 06-23984071

WAT IS DIT?

Een paar maanden geleden vond ik op het strand in West aan Zee een voorwerp waarvan ik dacht dat het hout was.

Thuisgekomen, afgespoeld, lijkt en voelt het veel meer als steen.

Is er iemand die kan inschatten wat het is?

Hartelijke groet uit Mheer, Zuid-Limburg

Gertie van de Veen-Winterink

Heel veel Bolle duinhorens *Cochlicella barbara* op het Grootduin te West-Terschelling

Henk K. Mienis

De vindplaats van de Bolle duinhoren *Cochlicella barbara* in West-Terschelling zoals vermeld door Sylvia van Leeuwen in Neckheim & van Leeuwen (2017) was gemakkelijker te traceren dan die van de Zandslak in hetzelfde artikel (Mienis, 2018).

Het pad waar Sylvia voor het eerst een Bolle duinhoren op Terschelling heeft gevonden, is het schelpenpad dat begint aan de oostzijde van het ruderaal terreintje waar vroeger de dancing "Dellewal" gestaan heeft. Dit pad voert echter

niet naar de jeugdherberg StayOkay, maar loopt naar boven over het Grootduin (Gretedune) op een oude kaart indertijd uitgegeven in 1960 door boekhandel Jeen de Vos in Midsland) en komt uit bij de Hoofdweg halverwege Hotel Schylge en de bushalte van de jeugdherberg. Wel gaat er ergens een smal zijpadje van dit schelpenpad in de richting van StayOkay. Dit pad is goed te zien op een van de fantastische vliegerfoto's van Gerrit Bart Volgers in de prospectus betreffende Baai Dellewal, Stichting Natuurherstel Baai Dellewal Terschelling (Fig. 1).

kust verspreid naar het noorden.

Wel opvallend is dat de eerste vondst in Nederland gedaan werd op een kampeerterrein in Zeeuws-Vlaanderen in 1987 (Dumoulin, 1988), waaruit blijkt dat de mens ook een rol kan spelen in de verspreiding van exotische slakken. Een groot aantal slakken uit het gebied rond de Middellandse Zee heeft namelijk de neiging om niet

2.

Na ongeveer een tiental meters vanaf het begin van het schelpenpad nabij de Dellewal beginnen Bolle duinhoren te verschijnen aan beide zijde van het pad. In het begin zijn het er een paar maar al heel gauw blijken er geen honderden maar duizenden op de lage vegetatie aanwezig te zijn. Hier en daar ben ik een beetje van het pad afgeweken om te kijken of elders ook Bolle duinhoren aanwezig waren, maar voorlopig schijnt deze nieuwe exoot alleen in de waarschijnlijk iets kalkrijker strook langs het schelpenpad voor te komen.

De meeste exemplaren waren crème tot lichtbruin gekleurd (Fig. 2), maar hier en daar kropen ook slakjes rond waarvan de huisjes wit waren met op regelmatig afstand een donker gekleurd spiraalbandje (Fig. 3). Dit is gewoon een variatie in het kleurpatroon dat algemeen voorkomt.

Net als de Zandslak is ook de Bolle Duinhoren van oorsprong een soort afkomstig uit gebieden rondom de Middellandse Zee en langs de zuid-westelijk gedeelte van Europa langs de kust van de Atlantische Oceaan. In de loop der tijd, maar nog voor de huidige opwarming van de aardbol heeft de Bolle duinhoren zich net als de Zandslak zich op een natuurlijke wijze langs de

alleen omhoog te klimmen op de vegetatie maar ook op tenten, caravans en geparkeerde auto's. Op deze wijze kunnen ze ongewild in een geheel andere omgeving terecht komen.

De rol van open grenzen kan ook een rol spelen in de introductie van soorten uit het Middellandse Zee gebied. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat zo nu en dan de Bolle duinhoren op groente en planten geïmporteerd uit zuidelijke landen wordt aangetroffen (van Bruggen, A.C., 2011). In Israël waar *Cochlicella barbara* ook als een exoot beschouwd moet worden, is het een van de voornaamste slakken in kwekerijen en tuincentra.

Uit het verspreidingskaartje van de Bolle duinhoren in Jansen (2016: 110) blijkt duidelijk dat deze soort net als de Zandslak zich voornamelijk langs de Noordzeekust langzaam maar zeker naar het noorden verspreidt.

Hoe de Bolle duinhoren en ook de Zandslak zo plotseling op het Grootduin terecht zijn gekomen, zal wel altijd een raadsel blijven. Het is ook de vraag of het blijvertjes zullen zijn of dat ze net zo plotseling weer verdwijnen na een echte winter.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Gerrit Bart Volgers (West-Terschelling) voor het gebruik van zijn vliegerfoto van de Dellewal annex Grootduin.

Geraadpleegde literatuur

Dumoulin, F., 1988. *Cochlicella barbara* (Linnaeus, 1758) herontdekt in België en nieuw voor Nederland (Gastropoda Pulmonata: Helicidae). *Basteria*, 52 (1-3): 117-120.

Jansen, B., [E.A.], 2016. *Veldgids slakken en mossels – land en zoetwater*. 2de Druk. 272 pp. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Mienis, H.K., 2018. De Zandslak *Theba pisana* komt inderdaad voor in West-Terschelling. *Rinkelbollen*, 2018 (4): 8-9 & 11.

Neckheim, T. [C.M.] & van Leeuwen, S., 2017. Twee nieuwe landslakken op Terschelling. *Zoekbeeld*, 7 (2): 26.

Van Bruggen, A.C., 2011. *Cochlicella barbara* (Gastropoda Pulmonata), een mediterrane landslak, levend in Den Haag gevonden. *Spirula*, 382: 101.

Fig. 1: Het schelpenpad op het Grootduin gezien vanuit de lucht met behulp van een vliegerfoto (Foto: Gerrit Bart Volgers).

Code foto: dellewal_2.9mb

Fig. 2: Crème en lichtbruin gekleurde exemplaren van de Bolle duinhoren langs het schelpenpad (Foto's: Henk Mienis).

Code foto's: IMG_5311

Fig. 3: Enkele exemplaren met donkere spiraalbandjes verzameld op het Grootduin (Foto: Henk Mienis)

Code foto: IMG_5405 (2)

Jeugd plantte 150 struikjes

In het kader van NLDoeet werden zaterdag 16 maart maar liefst 150 struikjes geplant rond de bijenstal van het BijenparkTerschelling in Midsland.

Tien jeugdleden en enkele begeleiders van de Natuurclub cq Natuurvereniging gaven alle energie die ze hadden om dat tot stand te brengen. Ondanks het slechte weer (kou en regen) werd er noest doorgewerkt. De struiken zijn alle besdragende planten, waardoor zowel insecten als vogels hier van kunnen snoepen.

De beloning voor de jeugd bestond uit een certificaat, een bijenboekje en een zakje honingsnoep. Volgend jaar moet het resultaat te meten zijn

Ondertussen hebben zich zes kandidaat-imkers aangemeld voor de nieuwe imkerscursus, die inmiddels van start is gegaan.

Vandaag: Om u nogmaals op onze activiteiten de attenderen ver-
sturen wij enkele dagen voorafgaand via e-mail een Nieuwsbrief.
Indien u deze Nieuwsbrief nog niet ontvangt, kunt u uw e-mail-
adres doorgeven aan de redactie van Rinkelbollen:
natuur@schylge.top

Donderdag 18 april; 14.00 uur. Ledenvergadering. Na de pauze wordt een film vertoond
over een bijzonder natuuritem. Natuurschuur Lies.

Zondag 5 mei; Harlekijnexcursie, start bij Zeeliedenmonument om 14.00 uur, door Piet
Zumkehr

Donderdag 16 mei; 20.00 uur Lezing Piet Zumkehr over vergelijking Waddeneilanden in
de Natuurschuur.

Zondag 26 mei; 13.30 uur Steltlopers kijken Striep, geen fiets nodig want we gaan ge-
woon bij de kwelder op de dijk zitten en kunnen dan zowel binnendijs als buitendijs
naar steltlopers kijken. Met Harry Horn.

Zondag 2 juni; 14.00 uur. Met Arjen Zonderland op Plantenexcursie. Plaats: Redding-
bootschuur, Onderwerp: naast Reddingbootvallei ook graasgebied.

Zondag 23 juni; Parelmoervlinder excursie, paal Acht, parkeer terrein Paal Acht, 14.00
uur, door Piet Zumkehr.

Zaterdag en zondag 13 en 14 juli; Open Imkerijdagen. Kom kijken in de bijen en proeven
van vele honingsoorten. Voor de kinderen: honing slingeren en zaadbommetjes maken,
bouw mee aan het insectenhotel. Gratis koffie/thee, limonade. Bijenpark Terschelling,
Hornsijldeweg 1, Midsland.

Iedereen is welkom, ook niet-leden.

1648 Pur Sang

Oosterburen 23
8891 GH Midland
Terschelling

0562 - 448090
www.1648pursang.nl
info@1648pursang.nl

Natuurvoeding,
biologische groenten,
fruit en natuurlijke
lichaamsverzorging.

Ook hebben wij een ruime keuze
in Terschellinger kazen, honing,
eilander lekkernijen en
waddendelicatessen.

Nieuw! Toko 10

Vergaap je aan de
vele producten uit
verschillende
Aziatische landen.

*De specifieke smaak van
Terschellinger Boerenkaas*

Terschellinger boerderijzuivel is alleen verkrijgbaar bij de

PIETER PEIT'S HOEVE

Lies 24a Terschelling
Telefoon 0562 448501
www.pieterpeitshoeve.nl